

Kirsi Laine

Väistyvien perillisten elämäntilku ja lounaissuomalaisten mautilojen perinnönjakostrategia 1700–1900

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Lounais-Suomen peltoviljelyalueella käytetty perinnönjakostrategia pyrki säilyttämään mautilat jakamattomina ja suosi vanhinta poikaa mautilan jatkajaksi. Perinnönjako kohteli perillisiä epätasa-arvoisesti, ja jatkajan sisaruksia uhkasi aleneva säätykierto. Tämä artikkeli käsittelee perinnönjakostrategian sosiaalisia seurauksia väistyvien perillisten kannalta. Jatkajien sisarusten elämäntilkuja seurataan Huittisissa ja Loimaalla 1700- ja 1800-luvuilla. Elämäntilkujen avulla esitetään, minkälaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja oli niillä mautilojen lapsilla, jotka eivät jatkaneet kotitilansa emäntänä tai isäntänä. Yli puolet väistyvistä perillisistä päätyi tilalliseksi eli samaan asemaan kuin vanhempansa. Väestönkasvua seurannut taloudellisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden lisääntyminen tutkitulla ajalla vaikeutti tilallisasemaan pääsemistä, ja muutos vaikutti erityisesti poikien mahdollisuuksiin. Lisäksi väistyvien perillisten elämään vaikutti kotitilan kameralinen koko. Suurten tilojen lapsilla oli parhaat mahdollisuudet sosiaalisen aseman säilyttämiseen. Tilan jakaminen perillisten kesken mahdollisti lyhyellä tähtämellä usealle perilliselle aseman tilallisena, mutta heikensi tilojen talouden perustaa ja siten myös seuraavan sukupolven mahdollisuuksia sijoittua sosiaalisesti hyvään asemaan. 1800-luvulla perinnönjakokäytäntö tuki maanomistuksen keskittymistä, mikä entisestään kiihdytti maaseutuväestön eriarvoistumisen kierrettä.

The article focuses on the inheritance practice of peasant farms and its social consequences in Southwest Finland. Holdings were kept undivided and the eldest son had priority in order of succession of the farm. The possibilities and options of other children are studied by following the life course of successor's siblings in Huittinen and Loimaa in the 18th and 19th centuries. More than a half of the non-succeeding siblings managed to become farmers in some other way. Population growth increased economic and social inequality during the period and made it more difficult to maintain the social position, especially for sons. In addition to gender, social success was influenced by the economic features of the home farm. Children from large farms maintained social position most likely. The partitioning of the farm between two or more heirs weakened the economy of the farms and the possibilities of the next generation to reach a socially desirable position. Instead, the possibilities of the offspring were improved by

acquiring several holdings, so that the concentration of land ownership accelerated the cycle of inequality.

Sosiaalhistoria, maatilat, perinnönjako, 1700-luku, 1800-luku, Lounais-Suomi

Kirsi Laine, Turun yliopisto, kirsi.m.laine@utu.fi

Etuoikeutettu perijä ja perillisten epätasa-arvo

Perinnönjaon käytäntöjä ovat ohjanneet perintölainsäädännön lisäksi taloudelliset olosuhteet ja paikallinen tapaoikeus. Vuoden 1734 Ruotsin valtakunnan lain mukaan kaikilla lapsilla oli oikeus perheen kiinteään omaisuuteen ja kuka tahansa lapsista oli mahdollinen maatilan jatkaja. Sukupuolten välillä oli ero, koska maaseudulla pojan perintöosuus oli kaksi kertaa tyttären perintöosuuden suuruinen, mutta sukupuolesta riippumatta kaikilla perillisillä oli oikeus periä kiinteää omaisuutta. Käytännössä maatilan periytyminen oli erilaista valtakunnan eri osissa. Lounais-Suomessa monien muiden alueiden tavoin oli tapana siirtää tila jakamattomana seuraavalle sukupolvelle ja suosia tilan jatkajaksi vanhinta poikaa. Väistyville perillisille maksettuja perintöosuuksia ei yleensä maksettu tilan todellisen arvon mukaisina. Lain ja käytännön toiminnan välillä oli ilmeinen ristiriita, ja maatilan perinnönjako kohteli perillisiä epätasa-arvoisesti.¹

4

Tässä artikkelissa² kysyn, miten perillisille epätasa-arvoinen perinnönjakokäytäntö näkyi väistyvien perillisten elämässä. Seuraan 1700- ja 1800-luvuilla perinnönjaoissa väistyneiden maatilan lapsien elämäkulkua Huittisissa ja Loimaalla, jotka edustavat Lounais-Suomen peltoviljelyaluetta. Minkälaisiin sosiaalisiin asemiin he elämässään päätyivät? Minkälaisia vaihtoehtoja tilallisten lapsilla oli, ja miten kotitila vaikutti niihin? Pohdin, mikä vaikutus tilojen jakamattomuudella oli perillisten asemaan. Keskityn tässä artikkelissa rahamääräisten perintöosuuksien sijaan perinnönjakokäytännön sosiaalisiin seurauksiin väistyvien perillisten elämässä. Tutkimus nostaa esiin ihmisryhmän, joka on jäänyt maatilahistorian tutkimuksessa pimentoon huomion keskittyessä mautilojen hallintaan ja jatkuvuuteen.

Tutkimuksen taustan muodostaa taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoistuminen, joka oli leimallista varsinkin 1800-luvulle. 1700-luvulla alkanut voimakas väestönkasvu yhdessä yhteiskunnallisten ja taloudellisten muutosten kanssa muutti maalaisyhteisöjä. Tilattoman väestön määrä kasvoi voimakkaasti. Lounais-Suomen peltoviljelyalueella sosiaaliset ja taloudelliset erot maalaisväestön keskuudessa muodostuivat suuriksi. Tilallisen väestön määrä kasvoi hitaasti 1800-luvun alkuun asti mutta kääntyi sitten laskuun. 1800-luvulla tilojen yhdistämisten myötä maanomistus alkoi keskittyä yhä harvempien käsiin. Koska tilat säilytettiin suurina, maata omistava väestö erottui selvästi muusta maaseudun väestöstä.³

Aikaisemmin on todettu, että tilallisten nuorempia lapsia uhkasi laskeva sosiaalinen liikkuvuus. Kuvaa tilallisten ilmeisestä alenevasta säätykierrosta on pyritty aiemmassa tutkimuksessa täsmentämään suppeilla aineistoilla tai rajatuista näkökulmista,⁴ mutta kattavaa tilallislasten mahdollisuuksiin keskittyvää tutkimusta ei ole tehty. Perinnönjaon epätasa-arvon ja alenevan säätykierron rinnalla on havaittu demografisten tekijöiden avaamat mahdollisuudet väistyville perillisille. Avioliitot ja kuolemantapaukset avasivat mahdollisuuksia säilyä samassa sosiaaliryhmässä vanhempien kanssa.⁵

Perinnönjaon tavat olivat osa kulttuuria, johon lapset kasvatettiin. Lähtökohtaisesti kaikille oli selvää, kuka oli kotitilan jatkaja ja mitä se muiden lasten kannalta tarkoitti. Vanhemmat luonnollisesti ajattelivat kaikkien lastensa tulevaisuutta. Väistyvien lasten tulevaisuus pyrittiin turvaamaan esimerkiksi sopivilla avioliitoilla. Pyrkimyksenä oli säilyttää seuraavalle sukupolvelle sama tai mielellään vähän parempi sosio-ekonominen asema.⁶

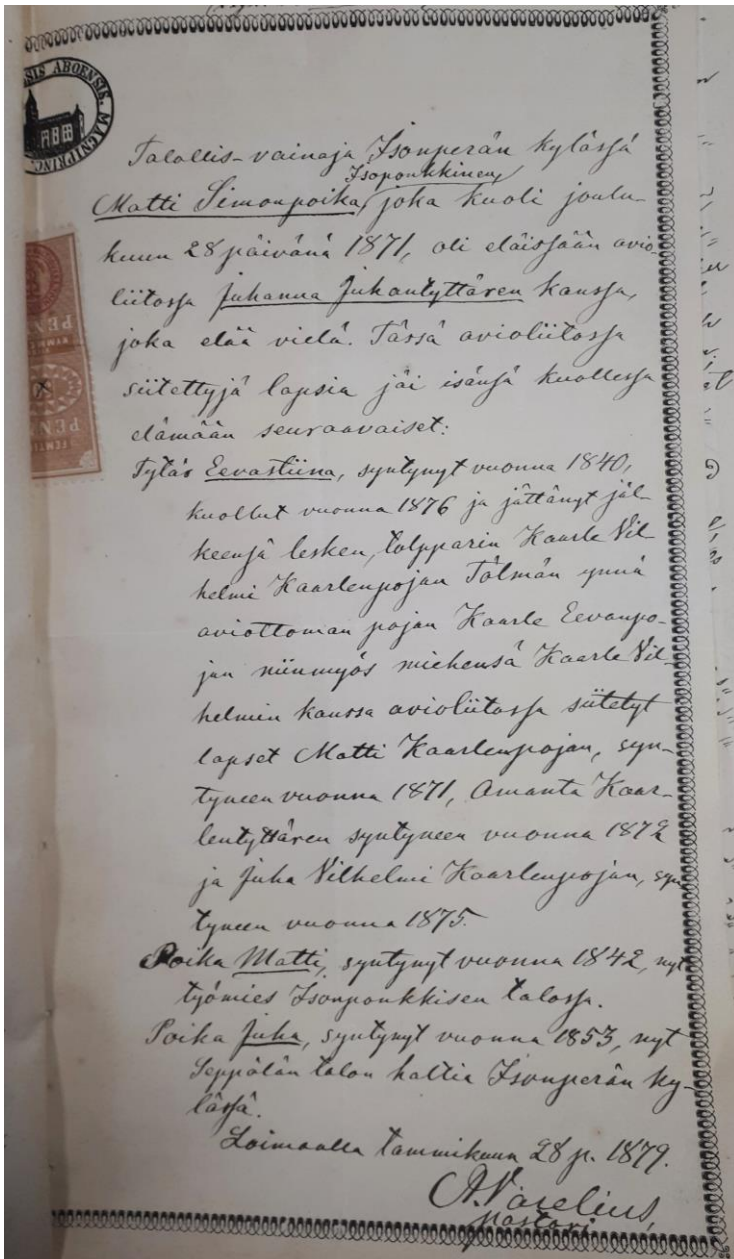
Makrotasolla sosiaaliryhmien suhteellisia muutoksia kuvaavissa tilastotiedoissa kokonaisuuteen hukkuvat sekä alueelliset erot että eri sosiaaliryhmien sisällä tapahtuvat muutokset. Kuvaa sosiaalisen liikkuvuuden lainalaisuuksista voidaan tarkentaa vain keskittymällä rajattuun alueeseen ja taustaltaan homogeeniseen ryhmään.

Aineisto ja metodi

Tutkimuksen tausta-aineistona on mautilojen isännyydenvaihdoksien selvittämiseksi koottu *Tilaperimystietokanta*, jonka Lounais-Suomea edustavaan osaan olen systemaattisesti kerännyt henkikirjatiedot kymmenen vuoden välein Huittisten Korkeakosken, Punolan ja Salmenojan kylistä sekä Loimaan Isoperän ja Vännilän kylistä ajalta 1700–1905.⁷ Tietokanta osoittaa sukupolvenvaihdostilanteet, mutta tarjoaa väistyvien perillisten seuraamiseen vain vähän tietoja. Siksi tarvitaan laaja kirjo muita lähteitä yksilöiden elämänkulkujen selvittämiseen.

Väistyvien perillisten jäljittämiseen hyviä lähteitä ovat perinnönjakojen asiakirjat, joihin on kirjattu perilliset ja usein heidän sosiaalinen asemansa. Perintötilojen osalta nämä asiakirjat löytyvät lainhuutojen yhteydestä. Olen käynyt läpi Huittisten ja Loimaan lainhuutoasiakirjat vuosilta 1700–1905, sikäli kuin niitä on käytettävissä. 1700-luvulla lainhuudon hakeminen oli harvinaista ja monet tilat olivat vielä kruununtiloja. Lainhuudon hakeminen yleistyi 1700-luvun lopulta alkaen, kun vuosisadan vaihteessa useilla asetuksilla lisättiin lainhuudatuksen merkitystä omistajan oikeusasemalle⁸. Ensimmäisen lainhuudon yhteydessä hakijan tuli esittää asiakirjat, joihin saanto perustui ja jotka talletettiin käsittelyn liitteiksi. Perinnönjakoasioita käsiteltiin kihlakunnanoikeuden istunnoissa muutoinkin kuin lainhuutojen yhteydessä. Olen käynyt läpi kihlakunnanoikeuden varsinaisten asioiden pöytäkirjat Huittisten ja Loimaan käräjien osalta vuosilta 1700–1795. 1790-luvun käräjäpöytäkirjat ovat jo niin laajoja, että systemaattinen läpikäynti muuttuu liian työlääksi suhteessa saavutettavaan hyötyyn. Samaan aikaan lähes kaikki tutkittavan alueen tilat oli jo ostettu perintötiloiksi, ja saantojen lainhuudattamisesta oli tullut yleinen käytäntö. Lisäksi olen kerännyt elämänkulkuun liittyviä tietoja sukututkimuksen menetelmillä seurakuntien – tärkeimpinä Alastaron, Huittisten, Loimaan ja Vampulan seurakunnat – historiakirjojen ja rippikirjojen avulla. Loimaan osalta on ollut paljon hyötyä Timo Verhon tutkimista Loimaan talollisista suvuista, jotka on julkaistu Suomen Sukuhistoriallisen Yhdistyksen (SSHY) verkkosivuilla.⁹

Lähteiden avulla olen luonut *Väistyvät perilliset* -tietokannan, joka sisältää tiedot 560 valittujen kylien mautilojen väistyvästä perillisestä. 1700-luvun alkupuolella tapahtuneisiin perinnönjakoihin liittyy eniten henkilöitä, joiden elämänkulku ei ole selvitettävissä. Seurakuntien rippikirjoissa on puutteita 1700-luvun alussa, ja monia henkilöitä katoaa tavoittamattomiin isovihan aikana. Tietojen kattavuuteen liittyviin lähdekriittisiin huomioihin palataan analyysin yhteydessä. Analysoin tietokanta-aineistoa tilastollisesti. Vertaan väistyvien perillisten sosiaalista asemaa aikuisena heidän sukupuoleensa, perinnönjaon ajankohtaan ja kotitilan kameralaiseen kokoon. Tilastollista tarkastelua täydennän tapausesimerkeillä erilaisiin elämänpolkuihin johtaneista tapahtumista.

Kuva 1. Pappien laatimat sukuseelvitykset ovat lainhuutojen yleisiä liitteitä. Tyrvään tuomiokunnan arkisto, Kansallisarkisto Turku. Kuva: Kirsi Laine.

Väistyvien perillisten saavuttaman sosiaalisen aseman määrittelyyn sisältyy rajatapauksia ja linjanvetoja, jotta kaikki yksilöt saadaan sopimaan määritelyihin luokkiin. Määrittelyssä on pyritty löytämään jokaisen henkilön kohdalla mahdollisimman pysyvä ja pitkäaikainen rooli. Nuoruuden piika- tai renkivuodet eivät ole vaikuttaneet kenenkään aseman määrittelyyn. Suurinta osaa tutkittavista henkilöistä määrittely ongelmat eivät koske, sillä pysyvyys oli tyypillinen piirre tutkittavien ihmisten elämässä. Avioituneet naiset on määritelty miehensä sosiaalisen aseman mukaan. Esimerkiksi kategoria ”sotilaat” sisältää sekä sotilaaksi ryhtyneet pojat että sotilaan kanssa avioituneet tyttäret. Alle 18-vuotiaana kuolleita sisaruksia ei ole huomioitu tutkimuksessa.

Väistyväksi perilliseksi olen lukenut myös ne, jotka olivat lyhyen ajan vastuussa kotitilastaan, mutta siirtyivät sivuun jättäen tilan sisarukselleen. Sen sijaan kotitilan haltuunsa saaneet, mutta sen ulkopuoliselle myyneet on tässä

tutkimuksessa katsottu jatkajiksi. Kutakin tilaa on tarkasteltu erillisenä yksikkönä, jolloin kaikki muut kuin kulloisenkin tilan jatkaja on katsottu sen tilan osalta väistyviksi perillisiksi. Jos perheellä oli omistuksessaan useita tiloja, kotitilan väistyvä perillinen voi samanaikaisesti olla sivutilan jatkaja. Koska tarkoitus on tutkia väistyviä perillisiä suhteessa perinnönjakoon, mukaan on otettu vain ne tilan lapset, joilla oli perintöoikeus tilaan ja olisivat voineet itse olla tilan jatkajia. Rajaus jättää ulos sisar- ja velipuolia, jotka eivät olleet oikeutettuja perimään tilaa. Mukana ovat vuosina 1700–1900 valituissa kylissä tapahtuneet sukupolvenvaihdokset, joissa sisaruksista yksi tai useampi jatkaa kotitilaa ja yksi tai useampi väistyvä sisarus jatkaa elämäänsä muussa roolissa.

Väistyvät perilliset on jaettu sosiaalisen aseman mukaan kymmeneen ryhmään:

- 1 Tilalliset (myös lampuodit)
- 2 Torpparit

- 3 Maaseudun ammattilaiset (tarkasti määriteltävän ammatin harjoittajat, kuten käsityöläiset, myllärit, kruununkalastajat)
- 4 Sotilaat (armeijan palveluksessa olleet henkilöt, pois lukien upseerit)
- 5 Itselliset (omissa kotitalouksissaan eläneet henkilöt, joilla ei ollut tarkasti määriteltävää ammattia, kuten itselliset, työmiehet, mäkitupalaiset)
- 6 Palvelijat (vuosipalveluksessa työskentelevät piiat ja rengit)
- 7 Sukulaisen taloudessa
- 8 Tunteuttomaan asemaan ulkomaille tai kaupunkiin muuttaneet
- 9 Säätyläiset (papit, porvarit, virkamiehet)
- 0 Ei tietoa

Tutkimusalue

Tutkimus kohdistuu Lounais-Suomen peltoviljelyalueelle Loimaan ja Huittisten pitäjiin. Tutkitulla ajalla pitäjiä leimasi talonpoikainen maatalous. Maatalous oli lähes ainoa elinkeino, sillä rahatuloinkin hankittiin myymällä viljaa, paloviinaa, voita ja eläviä eläimiä. Tilojen jakamattomuus oli alueella voimakas periaate. Tilojen veronmaksukyvyyn säilyttämiseksi kruunu rajoitti halkomista eli tilojen jakamista osiin. Vuoteen 1747 asti tilan sai jakaa pienimmillään neljännesmanttaalin kokoisiin osiin ja siitä eteenpäin pienempiinkin, jos tilat katsottiin kannattaviksi. Suurin osa alueen tiloista säilyi koko tutkitun ajan niin suurina, että halkomisrajoitukset eivät olisi niiden jakamista estäneet. Harvinaiset halkomiset painottuivat ajallisesti 1700-luvun lopulle ja 1800-luvun alkuun, ja huomattavan moni niistä toteutui riidan seurauksena oikeuden päätöksellä. Perhepiirissä sovittuja halkomisia tapahtui ani harvoin. Osa halkomisista jäi tilapäisiksi, sillä 1700- ja 1800-luvuilla halotuista tiloista viidennes yhdistettiin takaisin 1800-luvun kuluessa.¹⁰

Tapaustutkimukseen on valittu viisi kylää: Korkeakoski, Punola ja Salmenoja Huittisista sekä Isoperä ja Vännilä Loimaalta. Kylät ovat korostetusti talonpoikaisia eli kaikki tilat olivat talonpoikien hallussa olleita perintö- tai kruununtiloja. Kylien valinnassa on huomioitu erilaisia tilaperimykseen liittyviä piirteitä. Kylissä tulevat edustetuksi alueen erikokoiset tilat, joskin koko Suomeen verrattuna tilojen kameraalinen koko oli suuri. Aineistoon sisältyy kokonaisena säilyneitä tiloja ja halottuja tiloja, toisaalta samalla suvulla pysyneitä tiloja ja kauppojen kautta usein omistajaa vaihtaneita tiloja.

Korkeakoski sijaitsee Huittisten keskipitäjällä, vajaan neljän kilometrin päässä kirkosta. Se sijaitsi 1770-luvun loppuun asti maantien varressa ja vuosina 1748–1812 siellä järjestettiin Huittisten markkinat.¹¹ Tutkituilla vuosisadoilla Korkeakosken tilamäärä vaihteli viidestä seitsemään. Punola ja Salmenoja muodostivat yhdessä jakokunnan Vampulan kappelissa. 1700-luvun alussa kylissä oli kaksi yli kokonaisen manttaalin taloa, joiden halkomiset ensin pirstoivat tilarakennetta, kunnes 1800-luvun lopulla tiloja yhdistettiin erityisesti Punolassa Jonkan kartanon muodostamisessa. Näissä kylissä tilakaupat olivat muita tutkittuja kyliä yleisempiä. Tilaluku vaihteli Punolassa kahden ja kuuden ja Salmenojalla kolmen ja viiden välillä. Isoperä on Satakunnasta edenneen asutuksen eteläisin kulma Loimijoen vesistön latvoilla. 1700-luvun alussa kylässä oli vielä vähän tiloja suhteessa pinta-alaan. Tilamäärä kasvoi 1700-luvun kuluessa ja koko tutkimusajalla tilaluku vaihteli kahdeksasta viiteentoista. Vännilä edustaa Loimaan vanhinta asutusta Alastaron kappelissa. Tilat olivat suuria ja vakavaraisia ja siirtyivät lähes poikkeuksetta samassa suvussa sukupolvelta toiselle. Vännilän tilaluku vaihteli viidestä seitsemään.

Sosiaalisen aseman säilyttäminen ja sukupuolittuneet mahdollisuudet

Maatilan periytyminen oli voimakkaasti sukupuolittunutta. Lain mukaan maaseudulla pojan perintöosuus oli kaksi kertaa tyttären perintöosuuden suuruinen. Sen seurauksena pojan oli edullisempaa lunastaa sisarensa perintöosuus kuin päinvastoin. Laki myös oikeutti suuremman osan omistajan lunastamaan ulos pienemmän osan omistajan, jos tila ei ollut riittävän suuri jaettavaksi kannattaviin ja veronmaksukykyisiin osiin. Näin laki asetti pojat tilan jatkajina tyttärien edelle. Lisäksi pojalla oli oikeus valita perintöosuutensa ennen tyttärtä.¹²

Tasa-arvoisesta perintöoikeudesta säädettiin Suomessa 1878. Laki ei aiemminkaan estänyt yhtä suuria perintöosuuksia. Esimerkiksi Isoperän Juusen perinnönjaoissa 1820- ja 1850-luvuilla tyttäret ja pojat saivat yhtä suuret perintöosuudet.¹³ Näin toimittiin satunnaisesti Lounais-Suomen ja Pohjanmaan peltoviljelyalueilla. Samoien alueiden talonpoikaistedustajat puolustivat tasa-arvoista perintöoikeutta, vaikka talonpoikaissäätö kääntyikin sitä vastustamaan. Myös Ruotsissa 1800-luvun alkupuolella käydyssä debatissa tasa-arvoisesta perintöoikeudesta esiintyi selviä alueellisia eroja. Puolustajat tulivat alueilta, joilla naiset olivat yleisesti tilojen osaomistajia perinnöksiösten, sukupolvenvaihdoskauppojen tai muiden tilakauppojen kautta. Kun tilat vaihtoivat omistajaa kauppoina, joissa yleensä ostajana oli aviopari, tasa-arvoinen omistajuus ja tasa-arvoinen periminen olivat luonteellisia ja perusteltuja uudistuksia.¹⁴

Vanhinta poikaa suosittiin tilan jatkajana. Vanhin poika sivuutettiin yleensä vain, jos hän ei ollut isännän tehtävään sopiva tai hän ei asunut ja työskennellyt kotitalallaan. Tytär tuli jatkajana kysymykseen, jos poikia ei ollut, jos poika ei ollut sopiva isännäksi tai jos oli tarve tehdä sukupolvenvaihdos, kun poika ei vielä ollut tarpeeksi vanha ottamaan isännyysvastuuta.¹⁵ Isoperän Holkerin Mikko Jaakonpoika totesi käräjillä antaneensa tilan isännyyden vävyilleen poikansa niskoittelun ja tottelemattomuuden vuoksi (*tredsko och ohydna*).¹⁶ Tutkittujen tilojen sukupolvenvaihdoksissa jatkajista 20 prosenttia oli tyttäriä. Tästä seuraa se, että väistyvistä perillisistä suurin osa oli naisia. Tämän tutkimuksen kohteena olevista väistyvistä perillisistä 341 (61 prosenttia) oli naisia ja 219 (39 prosenttia) miehiä.

Yli puolet kaikista väistyvistä perillisistä jatkoi samassa sosiaalisessa asemassa kuin vanhempansa ja kotitilaa jatkamaan jäänyt sisarus eli maatilan emäntänä tai isäntänä (taulukko 1). Tilalliseksi pääsyssä oleellista oli avioliitto. Emännän asema aukesi huomattavasti helpommin väistyvälle perilliselle kuin isännän asema, koska kotitilaansa jatkamaan valitut pojat tarvitsivat puolison. Siinä missä väistyvistä pojista tilallisasemaan päätyi 37 prosenttia, tyttärien osalta vastaava luku oli 65 prosenttia. Luvuista ilmenee sama tilanne, jonka Beatrice Moring on havainnut Houtskarissa 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa: ei ollut epätavallista, että kotitaltaan väistyvä poika avioitui isännäksi, mutta suurin osa pojista kohtasi sosiaalisen aseman laskun.¹⁷

Tilalliset solmivat pääsääntöisesti 1700- ja 1800-luvuilla homogamisia eli saman sosiaaliryhmän keskisiä avioliittoja. Suomessa 1700-luvun alussa jopa 90 prosenttia tilallisista avioitui toisten tilallisten kanssa, ja 1800-luvun lopullakin osuus oli yli 70 prosenttia.¹⁸ Avioliittoja käytettiin strategisesti perinnönjakojen järjestämiseen. Tutkituissa kylissä solmittiin lukuisia vastavuoroisia avioliittoja, joissa kahden tilan sisarukset avioituivat keskenään. Näin kansaperillisten lunastusosuuksien maksaminen helpottui kummallakin tilalla, eikä omaisuus hajaantunut väistyvien perillisten mukana.¹⁹ Aina toivottu vastavuoroisuus ei toteutunut. Korkeakosken Praadin isäntä oli suunnitellut luovuttavansa tilan vanhimmalle tyttärelleen ja tämän miehelle. Vävy kuitenkin rikkoi sitoumuksensa, kun ei järjestänyt

Praadin nuorempaa tytärtä veljensä vaimoksi. Tästä syystä Praadin isännyyden sai toinen vävy, ja vanhin tytär puolisoineen sai tyytyä elämään itsellisinä Praadin mailla.²⁰

Taulukko 1. 1700–1900 tehdyissä maatilan sukupolvenvaihdoksissa väistyneiden perillisten asema aikuisena sukupuolittain Korkeakosken, Punolan, Salmenojan, Isoperän ja Vännilän kylissä.

asema aikuisena	pojat		tyttäret		yhteensä	
	henkilöä	%	henkilöä	%	henkilöä	%
tilallinen	82	37 %	222	65 %	304	54 %
torppari	33	15 %	39	11 %	72	13 %
maaseudun ammattilainen	10	5 %	18	5 %	28	5 %
sotilas	5	2 %	12	4 %	17	3 %
itsellinen	15	7 %	14	4 %	29	5 %
palvelija	12	5 %	3	1 %	15	3 %
sukulaisen taloudessa	32	15 %	18	5 %	50	9 %
tuntematon asema ulkomailla tai kaupungissa	10	5 %	3	1 %	13	2 %
säätyläinen	5	2 %	0	0 %	5	1 %
ei tietoa	15	7 %	12	4 %	27	5 %
yhteensä	219	100 %	341	100 %	560	100 %

Lähde: Väistyvät perilliset -tietokanta.

9

Avioliitto ei ollut ainoa tie tilallisen asemaan. Varsinkin 1800-luvulla reitit lisääntyivät, kun maatilojen kaupat yleistyivät. Vanhemmat saattoivat hankkia omistukseensa useampia tiloja, jolloin niitä riitti useammalle perilliselle. Isoperässä Kaarle Kärppä oli ostanut samasta kylästä kaksi naapuritilaa, jotka hän myi pojalleen tyttären ja vävyn jatkaessa Kärppän isäntäparina.²¹ Väistyvät perilliset ostivat myös itse tiloja. Herman Juhonpoika Hyry Isoperästä meni 1885 naimisiin ja sai samoihin aikoihin torpanpaikan saman kylän Kauka-Soinalta. Vuotta myöhemmin hän sai reilun 1800 markan perintöosuuden Hyrystä, ja 1891 hän osti Kauka-Soinan 5500 markan kauppahinnalla.²²

Tilallisen asemaan yltäneiden väistyvien perillisten osuus laski koko tutkittavan ajan (taulukko 2). 1700-luvun alun lukuja vääristää suuri määrä tuntemattomiksi jääneitä elämäntilanteita. On kuitenkin perusteltua olettaa, että tunnettujen tapausten jakauma, jossa tilallisten osuus on 71 prosenttia, on oikeansuuntainen. Isovihan jälkeistä tilannetta seudulla on kuvattu isäntäpulaksi. Isännän ja emännän paikkoja oli vapaana, kun isovihan jälkeen asutettiin autiotiloja. Autioiden viljelykseen ottajat olivat yleensä tilallistaustaisia.²³

Väistyvien perillisten tulevaisuuden järjestäminen hyvillä avioliitoilla näyttää toimineen melko hyvin 1700-luvulla, kun jatkajien lisäksi yli 60 prosenttia väistyvistä perillisistä säilytti vanhempiansa sosiaalisen aseman. Hitaasti kasvanut emännän ja isännän paikkojen määrä kääntyi laskuun 1800-luvulla, kun maanomistus alkoi keskittyä yhä harvempiin käsiin. Samaan aikaan työikäisten kuolleisuus aleni ja erityisesti naisleskien uudelleenavioituminen väheni, jolloin yhä harvempi saavutti tilallisen aseman avioitumalla lesken kanssa.²⁴ Muutokset vaikuttivat enemmän poikiin kuin tyttäriin (kuvio 1).

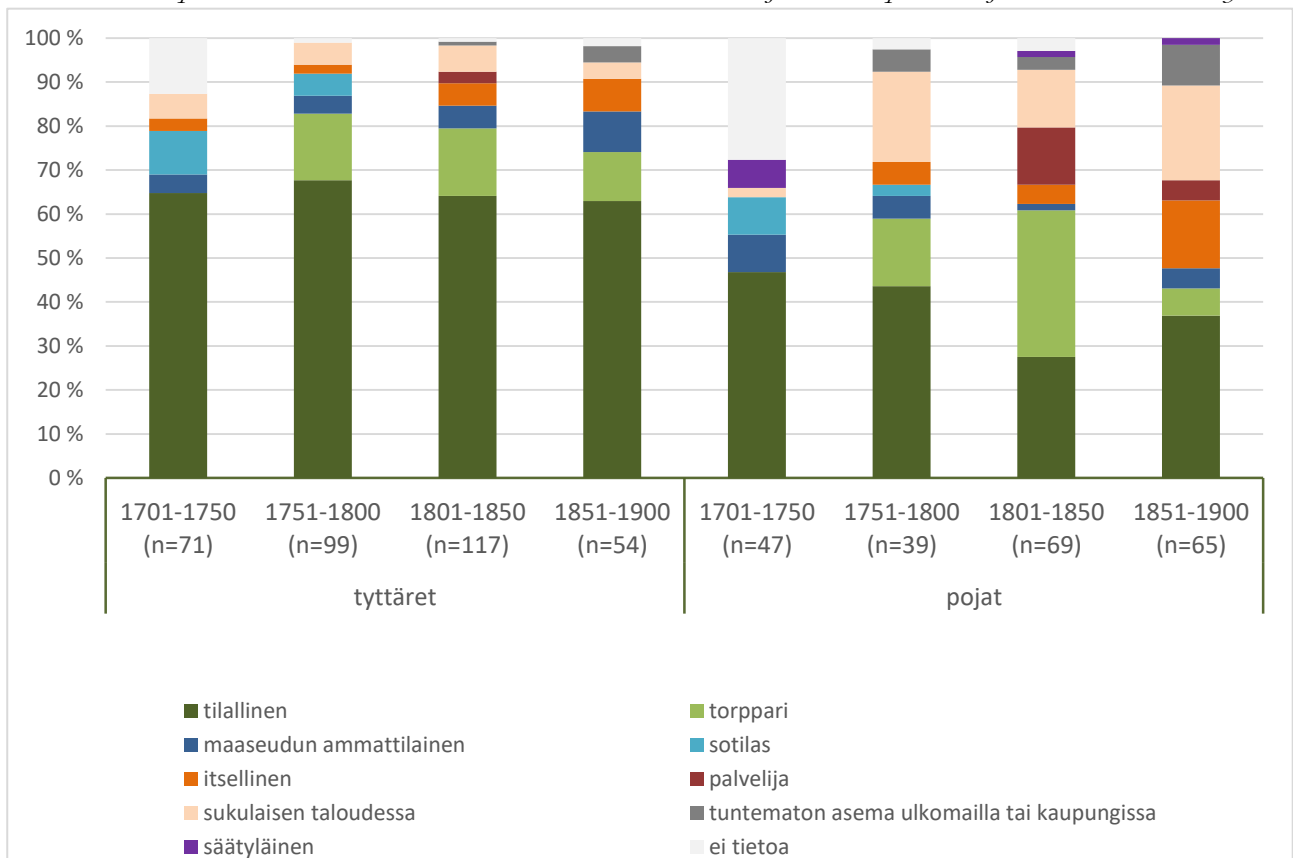
Taulukko 2. 1700–1900 tapahtuneissa maatalan sukupolvenvaihdoksissa väistyneiden perillisten asema aikuisena ja ajallinen muutos Korkeakosken, Punolan, Salmenojan, Isoperän ja Vännilän kylissä.

asema aikuisena	1700–1750		1751–1800		1801–1850		1851–1900	
	henkilöä	%	henkilöä	%	henkilöä	%	henkilöä	%
tilallinen	68	58 %	84	61 %	94	51 %	58	49 %
torppari	0	0 %	21	15 %	41	22 %	10	8 %
maaseudun ammattilainen	7	6 %	6	4 %	7	4 %	8	7 %
sotilas	11	9 %	6	4 %	0	0 %	0	0 %
itsellinen	2	2 %	4	3 %	9	5 %	14	12 %
palvelija	0	0 %	0	0 %	12	6 %	3	3 %
sukulaisen taloudessa	5	4 %	13	9 %	16	9 %	16	13 %
tuntematon asema ulkomailla tai kaupungissa	0	0 %	2	1 %	3	2 %	8	7 %
säätyläinen	3	3 %	0	0 %	1	1 %	1	1 %
ei tietoa	22	19 %	2	1 %	2	1 %	1	1 %
yhteensä	118	100%	138	100 %	185	100%	119	100%

Lähde: Väistyvät perilliset -tietokanta.

Kuvio 1. 1700–1900 tehdyissä maatalan sukupolvenvaihdoksissa väistyneiden perillisten asema aikuisena ja ajallinen muutos sukupuolittain Korkeakosken, Punolan, Salmenojan, Isoperän ja Vännilän kylissä.

10

Lähde: Väistyvät perilliset -tietokanta.

Tilallisten suhde maatilalan omistamiseen oli muutoksessa 1800-luvun lopulla, ja yleistynyttä tilojen myyntiä vieraille alettiin vuosisadan vaihteessa paheksua maahengen katoamisena.²⁵ Tilan jatkajakin saattoi siirtyä elämään työmiehenä tai torpparina. Vännilän Mattilan vuonna 1900 isältään ostanut Kaarle myi vajaan vuotta myöhemmin tilan vieraalle. Samoin Isoperän Iso-Ponkkisen poika Matti myi 1874 tilan eteenpäin vain kolme kuukautta sukupolvenvaihdoksen jälkeen. Kumpikin jatkoi kaupan jälkeen elämäänsä työmiehenä.²⁶

Väistyvien perillisten muut mahdollisuudet

Toiseksi yleisin elämänura tehtiin sekin maanviljelyn parissa, sillä 13 prosenttia väistyvistä perillisistä – 15 prosenttia pojista ja 11 prosenttia tyttäristä – päätyi torppariksi. 1700-luvun puoliväli oli merkittävä käännekohta, kun ensin verottomien torppien perustaminen mahdollistettiin talonpoikaismailloin ja torpan antaminen perintöosana laillistettiin 1767. Lisäksi torppien perustamista helpotti käytännössä kylien yhteismaiden yksityistäminen isojaossa 1700-luvun lopulla. 1700-luvun alkupuolella yhdestäkään väistyvästä perillisestä ei tullut torpparia, mutta vuosisadan jälkipuoliskolla heitä oli jo noin 15 prosenttia. Erityisesti 1800-luvun alussa torpparius oli vaihtoehto pojille, joille ei avautunut isännän paikkaa. Tuolloin suurempi osa väistyvistä pojista päätyi torppariksi kuin tilalliseksi (kuvio 1). Kun huomioidaan torppien yleisyys Huittisissa ja Loimaalla, torpparius ei ollut väistyvien perillisten keskuudessa niin yleistä kuin voisi olettaa. Alueella torppien määrä ylitti itsenäisten tilojen määrän jo 1800-luvun alkuvuosina ja 1800-luvun puolivälissä torppia oli yli kaksinkertainen määrä tiloihin nähden.²⁷ Siitä huolimatta väistyville pojille tilallisuus oli torppariutta todennäköisempi vaihtoehto 1800-luvun alkupuolta lukuun ottamatta.

11

Torpparina eläneistä väistyvistä perillisistä 57 prosenttia asui kotitilansa mailla. Kotitalalta torpan paikkaa tarjottiin erityisesti pojille, sillä 88 prosenttia torppariksi päätyneistä pojista oli torppareita kotitalallaan. Torpparin vaimoista vastaava osuus oli 31 prosenttia. Kotitilansa mailla eläneet torpparit ja torpparin vaimot keskittyivät voimakkaasti tietuille tiloille ja tiettyihin kyliin. Koko Vännilän kylässä heitä oli vain yksi, Korkeakoskella kaksi, Salmenojoilla kuusi, Punolassa yksitoista ja Isoperässä 21. Kotitalan mailla sijainnut torppa saattoi olla perintöosuus, ja siten ensimmäisessä sukupolvessa torpparille taloudellisesti edullinen, koska siitä ei tarvinnut maksaa vuokraa. Näin ei kuitenkaan aina ollut. Esimerkiksi Isoperän Kylä-Holkerin toiseksi vanhin poika teki 1880, kymmenen vuotta ennen sukupolvenvaihdosta, isänsä kanssa sopimuksen torpasta, josta hän maksoi vuokraa kaksi taksvärkkipäivää viikossa, vuosittain viisitoista päivää juhdan kanssa ja viisitoista vaimon tekemää apupäivää sekä tien ylläpidon.²⁸ Torppa oli usein perinnönjaosta irrallinen ratkaisu, kun poika tai tytär meni naimisiin ja halusi asettua omaan kotitalouteen. Perintöosuutena jaetut torpat olivat poikkeuksia perinnönjakojen yleisessä kuvassa, toisin kuin esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla.²⁹

Kolmanneksi yleisin vaihtoehto väistyville perillisille oli elää sukulaisen taloudessa. Suurimmalle osalle se tarkoitti asumista naimattomana kotitalalla, mutta joillekin se tarkoitti asumista sisaren emännöimällä tilalla tai puolison kotitorpassa. Naimattomana kotitalalla eläneistä osa oli eri tavoin vajaatyökykyisiä, joiden elättäminen oli sukupolvenvaihdoksessa määrätty jatkajan vastuulle. Toisaalta ryhmään kuuluu nuorena kuolleita, jotka eivät ehkä edes ehtineet etsiä paikkaansa maailmassa. Lähes puolet (24/50) sukulaisten luona eläneistä voidaan liittää näihin ryhmiin. Kolmas ryhmä sukulaisena eläneitä olivat setämiehet. Heidän eronsa verrattuna perintötorppariin saattoi olla hiuksen hieno, sillä heille kuului yleensä tilan maista samankaltaisia maankäyttöoikeuksia kuin perintötorppareille.³⁰ Vännilän Hunnaalla Juho Tuomaanpoika pidatti 1804 itselleen perintöosuutena valmista peltoa, niittyä

ja oikeuden raivata lisää viljelysmaata sekä torpan asuttavakseen.³¹ Hän ei koskaan pystyttänyt torppaa, vaan asui kotitilalla ja hyödynsi syytinkimaitaan. Torpan pystyttäminen olisi todennäköisesti tullut ajankohtaiseksi, jos hän olisi mennyt naimisiin, mutta naimattomana omalle kotitaloudelle ei ollut tarvetta.

Sukulaisen taloudessa eläminen oli voimakkaasti sukupuolittunut vaihtoehto. Miehistä 15 prosenttia eli sukulaisensa taloudessa, mutta naisista vain 5 prosenttia. Sukulaisen asemaan oli helppo jäädä tahattomasti. Nuoruudessa kotitilalla työskenteleminen oli luontevaa, ja samalla henkilö säilyi tilallisuusluokassa. Mahdollisesti väliaikaiseksi ajateltu vaihe kääntyi pysyväksi, jos sopivaa puolisoa ei löytynyt, muuta ammattia ei ollut tarjolla eikä kotitilalta tarvinnut lähteä. Naimattomuus lisääntyi väistyvien perillisten keskuudessa, kun kilpailu tilallisavioliittojen markkinoilla kiristyi.³² Sukulaisen taloudessa elämisen lisäksi naimattomuus yhdistyy voimakkaasti vain palvelijoihin. Muissa asemassa tutkitut henkilöt olivat lähes poikkeuksetta naimisissa.

Tilallisten väistyville perillisille oli verrattain harvinaista etsiä paikkaansa kaupungeista tai koulutuksen kautta. 1600-luvulla seudun väistyviä perillisiä tiedetään sijoittuneen kauppaporvareiksi, kaupunkikäsitöläisiksi tai näiden vaimoiksi, mutta 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella muutot kaupunkiin jäivät vähäisiksi.³³ Korkeakosken Praadin ja Äyhön pojat hakeutuivat porvareiksi Turkuun ja Uuteenkaupunkiin 1700-luvun alussa, jolloin isovihan jäljiltä porvareista oli pulaa. Jatkossa kaupunkien porvaristo muuttui entistä suljetummaksi ja kontrolloidummaksi piiriksi.³⁴ Maalaiselinkeinoista ja -ympäristöstä irrottautuminen esiintyy vaihtoehtona lähinnä 1800-luvun lopulla, jolloin tuntemattomaan asemaan kaupunkiin tai ulkomaille muuttaneiden osuus kasvoi. Koulutus tarjosi tien sosiaaliseen nousuun, mutta aina se ei johtanut mihinkään. Korkeakosken Hurrin poika Kalle Matinpöika kävi Porissa triviaalikoulua 1830-luvulla, mutta aikuisena hän eli itsellisenä kotikylässään. Erityisesti 1800-luvun vaikeassa yhtälössä, jossa yhä pienempi osuus väistyvistä perillisistä sijoittui tilallisasemaan, koulutus olisi voinut olla ratkaisu. Tähän vaihtoehtoon systemaattisesti tarttui vain valtiopäivämies Juho Brusila Vännilässä laittamalla kaikki poikansa opintielle ja hankkimalla väistyville tyttärille perinteiseen tapaan emännänpaikat avioliittojen kautta. Suunnitelma ei täysin onnistunut, koska yksi pojista erotettiin kadettikoulusta. Toisesta pojasta tuli pappi ja kolmas lähti ulkomaille, eikä ilmeisesti koskaan palannut.³⁵

Maatalouden ulkopuolisista ammateista maaseudulla yleisimpiä olivat sotilaan ja käsityöläisen ammatit. Väistyvien poikien sijoittuminen näihin ryhmiin oli yleisintä 1700-luvun alkupuolella (kuvio 1), eikä luokkaero tilallisten ja näiden ryhmien välillä vielä ollut suuri. Vuosisadan kuluessa sotilaan ammatti alkoi periytyä isältä pojalle, ja yhä useammin myös käsityöläiset tulivat itsellis- tai sotilasperheistä. Satakunnan sotilaiden vaimoista suurempi osuus oli tilallistaustaisia kuin itse sotilaista, mikä näkyy myös tämän tutkimuksen aineistossa. Sotilastalouksissa toimeentulo oli varma sopimukseen sisältyneiden palkan, maankäyttöoikeuksien ja muiden etujen vuoksi. Käsityöläiseksi ryhtyneet pojat ja käsityöläisen kanssa avioituneet tyttäret alkoivat saada isojaon jälkeen perintöosinaan maankäyttöoikeuksia käsityöläisammatin harjoittamiseksi mäkitupalaismokeissa.³⁶ Perintönä saadut maankäyttöoikeudet eivät aina rajoittuneet tonttiin ja perunamaahan. Pitäjänräätäli Högbergin perintöosanaan Korkeakosken Knihdiltä 1794 pidättämät pellot ja niityt vastasivat torpan tarpeita. Pitäjänseppä Dahlbergilla oli oikeus laajentaa viljelyksensä yli kymmenen hehtaarin laajuuteen vaimonsa kotitilan Korkeakosken Praadin mailla.³⁷

Niin ikään selkeä ryhmä olivat palvelijat eli vuosipalveluksessa tiloilla työskennelleet rengit ja piiat. Palveluksessa olo oli lyhyt elämänvaihe monelle, mutta elämänura siitä tuli harvoille. 1700-luvulla kukaan väistyvistä perillisistä ei elättänyt itseään koko ikäänsä palvelijana, mutta varsinkin 1800-luvun alkupuolella tehdyissä perinnönjaoissa väistyneistä perillisistä osalle siitä muodostui vakiintunut tapa

Kuva 2. Etualalla Vännilän Brusilan rakennukset paikalla, jonne talon tontti muutettiin 1800-luvun alkupuolella, taustalla Mattila. Kuva: Kirsi Laine.

elättää itsensä. Epämääräisempi ryhmä olivat sekalaisista lähteistä toimeentulonsa keränneet itselliset eli omassa ruokakunnassa eläneet mutta erikseen määrittelemätöntä työtä tehneet henkilöt. Vielä 1700-luvulla pysyvään itsellisyyteen altisti vamman tai sairauden seurauksena alentunut työkyky.³⁸ 1800-luvun jälkipuolella ryhmä koostui entistä enemmän puhtaasti maatyöläisistä, joita lähteissä nimitetään yksinkertaisesti työmiehiksi.

Kuten kuvio 1 osoittaa, tyttärien sijoittumisessa suurimmat muutokset olivat torppariluokan syntyminen ja sotilasluokan loppuminen. Sukulaisen talouteen asettui elämään suunnilleen sama osuus tyttäristä koko tutkimusjakson. Sen sijaan poikien kohdalla vaihtelut olivat hyvin suuria eri puolivuosisataisjaksoina. Vielä 1700-luvun alussa pojat sijoittuivat selkeisiin ammatteihin, mutta vuosisadan loppupuolella sukulaisen taloudessa eläminen yleistyi. Seuraavassa vaiheessa sen rinnalle nousi itsensä elättäminen vuosipalveluksessa, ja 1800-luvun lopulla päätään nostivat itsellisyys ja oman paikan etsiminen kaupungeista tai ulkomailta.

Tilan jakamattomuus – väistyvän perillisen ongelma vai etu?

Taloutensa peltoviljelyyn perustaneilla alueilla tilojen jakaminen perillisten kesken oli yleensä harvinaista. Jos tila halottiin, yhden perillisen sijaan kahdesta tai kolmesta perillisestä tuli kotitilansa jatkajia. Sosiaalisesti he säilyttivät aseman tilallisten joukossa, mutta taloudellisesti he joutuivat

tyytymään heikompaan elintasoon kuin vanhempansa. Elintason lasku seuraa väistämättä siitä peltoviljelyn tosiasista, että pelto siirtää aikaisempien sukupolvien työn hedelmät seuraavien sukupolvien hyödynnettäviksi ja uuden pellon tekeminen vaatii suuria investointeja. Kun tilan resurssit jaettiin kahdelle, kummankin tilan tuottokyky oli puolet alkuperäisestä, koska perinteisen maatalouden keinoin pinta-alan tuottoa ei pystytty kasvattamaan. Pitkällä aikavälillä tilan tuottoa oli mahdollista nostaa raivaamalla lisää peltoa, mutta pääseminen jakamattoman tilan elintasoon oli työlästä. Tästä syystä perillisille itselleenkin oli parempi vaihtoehto päästä tilallisasemaan avioliiton kuin halkomisen kautta. Avioliittoihin perustunut strategia toimi, jos perillisiä ei ollut liian montaa.³⁹

Halkomisen ongelmallisuus tilan talouden kannalta näkyy tutkituissa kylissä hyvin konkreettisesti. Velkaantuminen koetteli enemmän halkomisen seurauksena syntyneitä tiloja kuin jakamattomia taloja. Esimerkiksi kaikki tutkittujen kylien pakkohuutokaupat järjestettiin halkomisen seurauksena syntyneillä tiloilla. Samalla tilan jatkuvuus oli uhattuna. Halkomisen seurauksena syntyneitä tiloja oli 26, joista yksitoista säilyi samalla suvulla 1800-luvun loppuun asti. Sen sijaan kolmestatoista halkomattomasta talosta yhdeksää viljeli sama suku isovihan jälkeen vakiintuneesta tilanteesta 1800-luvun loppuun asti.⁴⁰

Vaikka halkominen takasi ensimmäisessä sukupolvessa useammalle perilliselle paikan tilallisena, seuraavissa sukupolvissa vaikutus oli negatiivinen. Koska tilojen halkomiset painottuivat 1700-luvun loppuun ja 1800-luvun alkuun, niiden vaikutus on nähtävissä 1800-luvulla tehdyissä sukupolvenvaihdoksissa (taulukko 3). Jakamattomien talojen väistyvistä perillisistä 60 prosenttia päätyi tilallisasemaan, mutta halkomisen seurauksena syntyneiden tilojen perillisistä tilallisia tuli 41 prosentista. Halkomisen seurauksena syntyneiltä tiloilta päädyttiin selvästi useammin torppareiksi ja palvelijoiksi kuin jakamattomilta tiloilta. Kaikkien tilojen väistyvät perilliset hankkivat elantonsa maanviljelijöinä lähes yhtä usein, mutta ero syntyi siitä, harjoitettiinko viljelyä itsenäisen tilallisen vai maanomistajasta riippuvaisen torpparin asemassa.

Väistyvien perillisten tilanteen vertaaminen jakamattomissa taloissa ja halkomisen seurauksena syntyneillä tiloilla viittaa siihen, että tilan koolla oli merkitystä jatkajan väistyville sisaruksille. Sille saadaan vahvistus tarkastelemalla väistyvien perillisten sosiaalisen aseman jakaumaa kameraalisesti erikokoisilla tiloilla (taulukko 4). Väistyvän perillisen tulevaisuuden kannalta puoli manttaalia näyttäyty merkittävänä rajana. Vähintään puolen manttaalin tiloilla yli 60 prosenttia väistyvistä perillisistä eli aikuisikänsä tilallisasemassa, eikä kotitalon kameraalisen koon kasvu siitä suuremmaksi enää merkittävästi kasvattanut todennäköisyyttä päätyä tilalliseksi. Sen sijaan alle puolen manttaalin tilojen väistyvistä perillisistä vain 36 prosenttia eli aikuisena samassa sosiaalisessa asemassa kuin vanhempansa. Tästä on pääteltävissä, että vähintään yhden manttaalin talon halkominen ei uhannut tulevien sukupolvien mahdollisuuksia menestyä elämässään, kun taas alle manttaalin talon halkominen kavensi tulevien sukupolvien mahdollisuuksia. Päätelmä vastaa talonpoikien käyttäytymistä suhteessa halkomisiin 1700- ja 1800-luvuilla. Hyvin suuria tiloja halottiin suunnitelmallisesti perillisten kesken, mutta muiden tilojen halkomiset olivat yleensä riidan seurausta. Kihlakunnanoikeus käytti halkomista omistusoikeuskiistojen ratkaisuna, koska seudun tilat olivat niin suuria, ettei laki estänyt halkomista.⁴¹ Peltoviljelypainotteisen talouden yhteys halkomisen välttämiseen oli selvä. 1700-luvulla talonpoikaissäädystä suhtautuminen halkomisrajoituksiin jakautui elinkeinorakenteen mukaisesti. Vapaata halkomista puolustettiin siellä, missä sivuansioiden merkitys oli suuri ja minkä tahansa maa-alan omistaminen tuotti sosiaalisesti merkittävän tilallisen aseman. Sen sijaan viljelijäämää tuottavat alueet vastustivat halkomista.⁴²

Tutkimusjakson kolme ensimmäistä neljännestä raja väistyvien perillisten sijoittumisessa tilallisuusluokkaan näyttäisi kulkevan kokonaiskuvan mukaisesti ½ manttaalin kohdalla. Sen sijaan

viimeisellä 50 vuoden jaksolla, väistyvien perillisten sijoittuminen ei juurikaan eroa toisistaan alle 1/2 manttaalin ja alle 2/3 manttaalin tiloilla. Sen sijaan vähintään 2/3 manttaalin tiloilla entistä suurempi osuus, yli kolme neljänestä, väistävistä perillisistä sijoittui emännäksi tai isännäksi.

Taulukko 3. 1800-luvulla tehdyissä maatilan sukupolvenvaihdoksissa väistyneiden perillisten sosiaalinen asema aikuisena jakamattomissa taloissa ja halkomisen seurauksena syntyneillä tiloilla Korkeakosken, Punolan, Salmenojan, Isoperän ja Vännilän kylissä.

asema aikuisena	jakamattomat talot		halkomisen seurauksena syntyneet tilat	
	henkilöä	%	henkilöä	%
tilallinen	86	60 %	66	41 %
torppari	12	8 %	39	24 %
maaseudun ammattilainen	6	4 %	9	6 %
sotilas	0	0 %	0	0 %
itsellinen	9	6 %	14	9 %
palvelija	5	3 %	10	6 %
sukulaisen taloudessa	18	13 %	14	9 %
tuntematon asema ulkomailla tai kaupungissa	4	3 %	7	4 %
säätyläinen	2	1 %	0	0 %
ei tietoa	1	1 %	2	1 %
yhteensä	143	100 %	161	100 %

Lähde: Väistävät perilliset -tietokanta.

Pelkästään kotitalan koko ei taannut väistyvien perillisten mahdollisuuksia, ja etu oli nopeasti menetettävissä. Salmenojan Karitsala oli 3/4 manttaalin ratsutila. Neljästä ensimmäisestä sisarusarjasta kaikki elivät elämänsä tilallisina yhtä rakuunan kanssa avioitunutta tytärtä lukuun ottamatta. Neljän jatkajan lisäksi siis 17 muuta Karitsalan perillistä päätyi tilallisasemaan. 1800-luvun alussa Karitsalan isännäksi tullut Jaakko Jaakonpoika ei pystynyt järjestämään perillistensä asioita aiempien sukupolvien tapaan, vaan jätti jälkeensä ylivelkaantuneen talon. Vanhin poika yritti jatkaa tilaa, mutta jatkamisen ehdot olivat musertavat. Hänen tuli maksaa isänsä velkoja 5000 riikintaalerialia, perintöosuuksia sisaruksilleen yhteensä 166 riikintaalerialia ja 32 killinkiä sekä syytinki äidilleen (vuoden 1800 varallisuusverotuksessa tilan arvo oli 3000 riikintaalerialia). Kuusi vuotta myöhemmin hän myi talon nuoremmalle veljelleen ja jäi itse torppariksi Karitsalan maille. Kaksi muuta sisarusta eli aikuisikänsä palvelijoina. Isännäksi tullut nuorempi veli Kalle Jaakonpoika ei onnistunut nostamaan Karitsalaa jaloilleen. Hänen jälkeensä perikunta totesi ratsutilan olevan rappiolla ja myi Karitsalan vapaaehtoisella huutokaupalla. Karitsalan osti loimaalainen ratsutilallinen Heikki Naula, joka käytti sitä omien perillistensä hyväksi. Tilan uusi isäntäpari tuli hänen vanhimmasta tyttärestään ja tämän puolisoista.

Karitsalan tavoin toinen suuri ratsutila, Vännilän Brusila, pystyi järjestämään lapsensa tilallisasemiin. Hyvä menestys väistyvien perillisten elämäkuluissa oli kuitenkin mahdollista myös muille kuin talonpoikien ylintä ryhmää edustaneille rusthollareille. Isoperän Kärppä oli tavallinen 1/2 manttaalin talo, mutta sielläkin lasten sijoittaminen emännän ja isännän asemiin onnistui verrattain hyvin. Tutkitulla ajanjaksolla talon otti haltuunsa neljä jatkajaa, ja lisäksi 17 heidän sisarustaan päätyi tilallisasemaan. Huomiota herättää se, että talon lasten sijoittuminen tilallisiksi vain vahvistui

tutkimusajan kuluessa. Myös ½ manttaalin Hurrilla Korkeakoskella väistyneille perillisille pääsääntöisesti avautui tilallisen asema. 1800-luvun lopulla tilanne kuitenkin muuttui ja useat tilan lapsista jäivät naimattomina asumaan kotitalalleen.

Taulukko 4. 1700–1900 tehdyissä sukupolvenvaihdoksissa väistyneiden perillisten sosiaalinen asema aikuisena subteessa kotitilan kameraaliseen kokoon Huittisten Korkeakosken, Punolan ja Salmenojan sekä Loimaan Isoperän ja Vännilän kylissä.

asema aikuisena	alle 1/2 mant		1/2 mant - alle 2/3 mant		2/3 mant tai yli	
	henkilöä	%	henkilöä	%	henkilöä	%
tilallinen	78	36 %	77	63 %	149	67 %
torppari	47	22 %	9	7 %	16	7 %
maaseudun ammattilainen	15	7 %	8	7 %	5	2 %
sotilas	5	2 %	2	2 %	10	5 %
itsellinen	19	9 %	7	6 %	3	1 %
palvelija	10	5 %	0	0 %	5	2 %
sukulaisen taloudessa	24	11 %	14	11 %	12	5 %
tuntematon asema ulkomailla tai kaupungissa	8	4 %	3	2 %	2	1 %
säätyläinen	0	0 %	1	1 %	4	2 %
ei tietoa	10	5 %	2	2 %	15	7 %
yhteensä	216	100 %	123	100 %	221	100 %

Lähde: Väistyneet perilliset -tietokanta.

Pienillä tiloilla sosiaalisen aseman säilyttäminen oli vaikeaa. Korkeakosken Knihti oli 1/3 manttaalin tila, jossa yhdenkään väistyneen perillisen ei tiedetä päätyneen tilallisen asemaan, mutta 1700-luvulla usean perillisen elämäntilanne on jäänyt epäselväksi. Väistämätöntä aleneva säätykierto ei ollut pienilläkään tiloilla. Isoperän Uotila oli 1/6 manttaalin tila, joka myytiin pakkohuutokaupassa 1869. Tilan osti samasta kylästä torppari Joel Rantala vaimonsa kanssa. Omalla työllään tilalliseksi noussut ja tilan kunnostanut pariskunta pystyi varmistamaan kaikille neljälle lapselleen tulevaisuuden tilallisina. Muun muassa jokainen lapsi sai vanhemmiltaan kymmenen lehmää ja hevosen.⁴³ Seuraavan sukupolven sosiaaliset ja taloudelliset mahdollisuudet olivat lopulta rakennettavissa hyvin erilaisista lähtökohdista.

Tapaukset osoittavat alenevan säätykierron logiikan: ilmiö oli rakenteellinen, mutta se kenen kohdalle se osui, riippui tapauskohtaisista seikoista.⁴⁴ Hyvin hoidetun ja vauraan tilan perillisten ei tarvinnut pelätä sosiaalista laskua, mutta pienenkään tilan väistyvien perillisten tilanne ei ollut mahdoton. Tässä tutkimuksessa jää epäselväksi, tasoitettiinkö väistyvien perillisten tietä enemmän omaisuudella vai sosiaalisella pääomalla. Se on selvää, että perintöosuus kiinteästä perinnöstä ei ollut välttämätön, sillä kruununtilojen väistyvistä perillisistä yli puolet päätyi tilallisasemaan. 1800-luvun lopullakin on tapauksia, joissa emäntänä tai isäntänä elämäntyönsä tehneen henkilön perintöosuus kiinteästä perinnöstä vastasi vain työmiehen muutaman kuukauden palkkaa, vaikka muutoin kiinteän perinnön perintöosuuksina maksetut summat saattoivat tuolloin olla jo monikymmenkertaisia näihin pieniin osuuksiin verrattuna. Väistyneille perillisille maksettuja perintöosuuksia kiinteästä perinnöstä olisikin syytä tutkia tarkemmin, sillä vaikka yleiskuva erilaisten luontoissuoritusten suosimisesta

rahamaksujen yleistymiseen ja perintöosuuksien arvon noususta erityisesti 1800-luvulla tunnetaan, systemaattinen tutkimus puuttuu.⁴⁵

Eriarvoistumisen kierre

Kaikkien perillisten tulevaisuus pyrittiin Lounais-Suomessa turvaamaan perinnönjakostrategialla, jossa tila siirrettiin jakamattomana yhdelle perillisistä. Jos kyseessä oli perintötila, väistyville perillisille kuului osuus kiinteästä perinnöstä, mutta maksettua osuutta ei yleensä laskettu tilan käyvästä arvosta. Väistyvien perillisten säilyminen samassa sosiaalisessa asemassa kuin jatkaja ja vanhemmat pyrittiin varmistamaan sopivilla avioliitoilla. Rahassa laskettuna järjestelmä oli pahimmillaan räikeän epätasa-arvoinen, mutta väistyvien perillisten elämäntietojen tutkiminen osoittaa, että toimiessaan se oli käytännössä väistyville perillisille edullinen.

Tilan jakaminen konkreettisesti osiin perillisten kesken olisi johtanut taloudelliseen kurjistumiseen, jota kukaan ei halunnut. Tilojen jakamattomuudesta kiinni pitäminen kuitenkin johti siihen, että tilallisuuden merkitys kasvoi koko ajan väestön määrän kasvaessa. Mitä enemmän kilpailu paikoista tilallisten joukossa kiristyi, sitä enemmän kasvoi motiivi hankkia kilpailuetua kasvattamalla maaomaisuutta, jolloin emäntien ja isäntien paikat vähenivät entisestään. Samalla perusteltu ja aikaisemmin kohtuullisen hyvin toiminut perinnönjakostrategia muuttui epätasa-arvoisemmaksi. Vielä 1700-luvulla varsin suuri osa perillisistä säilytti vanhempiensa aseman, eikä sosiaalinen pudotus muussakaan tapauksessa ollut suuri. Vähitellen järjestelmä nosti aseman säilyttäneitä entistä ylemmäs ja suisti siitä tipahtaneita entistä alemmas maalaisyhteisön sosiaalisessa hierarkiassa. Perinteisellä perinnönjakostrategialla ei enää pystytty vastaamaan niihin haasteisiin, joita maalaisyhteisön muutos väestönkasvun ja sosiaalisen eriytymisen kautta aiheutti.

Väite siitä, että yhden jatkajan mallissa väistyvien perillisten ainoat vaihtoehdot olisivat olleet aleneva säätykierto tai siirtolaisuus, on liioiteltu. Riittävän suuren tilan lapset voivat realistisesti odottaa elävänsä elämänsä tilallisina riippumatta sukupuolesta tai asemasta sisarussarjan ikäjärjestyksessä. Sosiaalisten erojen kasvaessa ja sosiaalisen kilpailun kiristyessä riittävän suuren tilan koko kasvoi 1700- ja 1800-lukujen kuluessa. Siinä missä aiemmin lasten tulevaisuus puolen manttaalin tilalla näytti taloudellisen ja sosiaalisen aseman suhteen valoisalta, 1800-luvun lopulla kotitilan oli parempi olla vähintään 2/3 manttaalia. Maaomaisuuden keskittyessä 1800-luvulla kasvavien tilojen perilliset saivat kehityksestä kilpailuetua. Aikaisemmin tapoihin kuului, etteivät kaksi maatilaa hallussaan pitänyttä henkilöä avioituneet keskenään. Näin estettiin maaomaisuuden kasaantuminen.⁴⁶ Periaate romuttui 1800-luvun kuluessa, ja tutkituissa kylissä maaomaisuuksia yhdistäneistä avioliitoista löytyy lukuisia esimerkkejä. Tilallisten homogamiset avioliitot tukivat väistyvien perillisten sijoittumista tilallisiksi ja pitivät tilallisuusluokkaa mahdollisimman pitkälle suljettuna, mutta myös tarkoin suunniteltuina lisäsivät väistyvien perillisten mahdollisuuksiin vaikuttaneita eroja tilallisuusluokan sisällä.

¹ Aulis Aarnio, "Perimysjärjestelyt maanomistusolojen kannalta," teoksessa *Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen*, toim. Pia Letto-Vanamo (Helsinki: Gaudeamus, 1991), 58–64; Eino Jutikkala, *Suomen talonpojan historia*, toinen uudistettu painos (Helsinki: SKS, 1958), 328–332; Mia Korpiola, "Perinnön jakaminen ennen ja nyt," teoksessa *Kuoleman kulttuurit Suomessa*, toim. Outi Hakola, Sari Kivistö ja Virpi Mäkinen (Helsinki: Gaudeamus, 2014), 133–135; Beatrice Moring, "Land, Inheritance and the Finnish Stem Family," in: *The Stem Family in Eurasian Perspective. Revisiting House Societies, 17th – 20th centuries*, Population, Family, and Society vol 10, Eds. Antoinette Fauve-Chamoux and Emiko Ochiai (Bern: Peter Lang Ag, 2009), 182; Anneli Mäkelä-Alitalo, "Periytyminen ja naisen asema," teoksessa *Suomen maatalouden historia I*, toim. Viljo Rasila, Eino Jutikkala ja Anneli Mäkelä-Alitalo (Helsinki: SKS, 2003), 208–214. Erilaisista mautilojen perimyskäytännöistä ja niiden vaikutuksista Euroopassa ks. esim. Anne-Lise Head-König, ed. in collaboration with Péter Pozsgai, *Inheritance Practices, Marriage Strategies and Household Formation in European Rural Societies*, Rural History in Europe 7 (Turnhout: Brepols, 2012).

² Artikkelin on osa Koneen säätiön rahoittamaa Tilaperimyskiistat ja pauperismi. Mautilojen sukupolvenvaihdokset Suomessa noin 1700–1900-hanketta.

³ Jutikkala, *Suomen talonpojan historia*, 340–348; Eino Jutikkala, "Tilalliset ja tilattomat," teoksessa *Suomen maatalouden historia I*, toim. Viljo Rasila, Eino Jutikkala ja Anneli Mäkelä-Alitalo (Helsinki: SKS, 2003), 447–449; Moring, "Land, Inheritance and the Finnish Stem Family," 196–197; Arvo M. Soinen, *Vanha maataloutemme. Maatalous ja maatalousväestö Suomessa perinnäisen maatalouden loppukaudella 1720–1870*, Historiallisia tutkimuksia 96 (Helsinki: SHS, 1974), 28–49.

⁴ Esim. Pirjo Markkola, "Emännäksi, piiksi vai tehtaaseen. Tampereen ympäristössä syntyneiden naisten elämänvaiheita 1830-luvulta 1930-luvulle," teoksessa *Yksilö ja yhteiskunnan muutos*, toim. Kyösti Kiuasmaa, Vilho Hämäläinen, Markku Hyrkkänen ja Jouko Jaakkola (Tampere: Tampereen yliopisto, 1986), 72–84; Beatrice Moring, *Skärgårdsbor. Hushåll, familj och demografi i finländsk kustbygd på 1600-, 1700- och 1800-talen* (Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten, 1994); Jari Niemelä, "Punkalaitumen historia 1721–1985," teoksessa *Punkalaitumen historia 2 vuoteen 1985*, Jari Niemelä, Veikko Anttila ja Aimo Hakanen (Punkalaidun: Punkalaitumen historiatoimikunta, 1989), 50–59.

⁵ Beatrice Moring, "Men, Women and Property in Finland and Sweden in the 18th and 19th Centuries," in *The Transmission of Well-Being. Gendered Marriage Strategies and Inheritance Systems in Europe (17th – 20th centuries)*, Eds. Margarida Durães, Antoinette Fauve-Chamoux, Llorenç Ferrer and Jan Kok (Bern: Peter Lang AG, 2009), 232, 245.

⁶ Iréne Andersson Flygare, "Gård, hushåll och familjejordbruk," i *Agrarhistoria*, red. Bengt M. P. Larsson, Mats Morell och Janken Myrdal (Stockholm: LTs Förlag, 1997); Sofia Holmlund, "Arvejord och äktenskap på den uppländska landsbygden under 1800-talet," i *Hans och hennes. Genus och egendom i Sverige från vikingatid till nutid*, Opuscula Historica Upsaliensia 30, red. Maria Ågren (Stockholm: Swedish Science Press, 2003), 249.

⁷ Tietokannan muut alueet ovat Jaana Luttisen kokoama Ylä-Savo, Antti Rähän Viipurin Karjala ja Petri Talvitien Etelä-Pohjanmaa.

⁸ Ulla Rosén, *Himlajord och handelsvara. Ägobyten av egendom i Kumla socken 1780–1880* (Lund: Lund University Press, 1994), 41.

⁹ Talolliset perheet, Timo Verho, <https://www.sukuhistoria.fi/sshy/index.htm>.

¹⁰ Kirsi Laine, "Halkomatta paras. Perinnönjako ja mautilan halkominen Lounais-Suomessa 1700–1900," *Genos* 93, no. 3 (2022), 132–145.

¹¹ Raimo Viikki, *Suur-Huittisten historia II* (Huittinen, Vampula, Keikyä, Kauvatsa: Huittinen, Vampula, Keikyä, Kauvatsa, 1973), 291–293, 398,

¹² XII luku, Perintökaari, Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 laki, <https://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/julkaisusarja/kkkt/lait/1734/1175906.html>.

¹³ Loimaan talvikäräjät 27.3.1822 (s. 139–151), KO b:1, Ilmoitusasiain pöytäkirjat 1822–1823, Ylä-Satakunnan alisen tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, Kansallisarkisto (KA); Loimaan syyskäräjät 15.10.1857 (s. 1856–1858), KO b:14, Ilmoitusasiain pöytäkirjat, Ylä-Satakunnan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA.

¹⁴ *Suomen talonpoikaissäädyn pöytäkirjat valtiopäivillä v. 1877–1878*. Ensimmäinen vihko valtiopäiväin alusta toukokuun 31 päivään (Helsinki 1901), 517–530; Maria Ågren, "Marknadens välsignelser? Om gifta makars inköp av jord under 1700- och 1800-talen," i *Agrarhistoria på många sätt. 28 studier om människan och jorden*, red. Britt Liljewall, Iréne A. Flygare, Ulrich Lange, Lars Ljunggren och Johan Söderberg (Stockholm: Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, 2009), 239–250.

¹⁵ Martin Dribe and Christer Lundh, "Gender aspects of inheritance strategies and land transmission in rural Scania, Sweden, 1720–1840," *The History of the Family* 10, no.3 (2005), 302–305, <https://doi.org/10.1016/j.hisfam.2005.03.005>; Moring, "Men, Women and Property," 231; Moring, "The Finnish Stem Family," 185–186.

¹⁶ Loimaan syyskäräjät 16.9.1776 (f. 1311v–1313), KO a:112, Varsinaisten asioiden pöytäkirjat, Ylä-Satakunnan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA.

¹⁷ Moring, "Men, Women and Property," 243–244.

¹⁸ Petri Roikonen and Antti Häkkinen, "Generations, social homogamy and stratification in Finland, 1700–1910," *The History of the Family* 24, no. 1 (2019): 80–81, <https://doi.org/10.1080/1081602X.2018.1500295>

¹⁹ Ks. myös Elisabeth Wennersten, "Realarvets sociala regelverk – om släkten, gården och jorden i Ullvi by," i *Marken, gården, släkten och arvet. Om jordägandet och dess konsekvenser för människor, landskap och bebyggelse i Tibble och Ullvi byar, Leksand socken, 1734–1820*, Ulf Sporrang and Elisabeth Wennersten (Stockholm: Stockholm universitet, 1995), 166, 182.

²⁰ Huittisten syyskäräjät 17.10.1846 (s. 535–551), KO b:10, Ilmoitusasiain pöytäkirjat I, Ylä-Satakunnan alisen tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA.

²¹ Loimaan talvikäräjät 19.4.1877 (f. 21v–24v), Cba5:9, Loimaan kärjäkunnan lainhuudatusasiain pöytäkirjat 1877–1880, Tyrvään tuomiokunnan arkisto, KA Turku; Loimaan syyskäräjät 4.12.1884 (s. 2189–2193), Cb:14, Ilmoitusasiain pöytäkirjat II, Ylä-Satakunnan alisen tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA. Ks. myös Sofia Holmlund, *Jorden vi ärvde. Arvöverlätelser och familjestrategier på den uppländska landsbygden 1810–1930* (Stockholm: Historiska institutionen, Stockholms universitet, 2007); Teppo Vihola, ”Pärjäkö pienviljelys,” teoksessa *Suomen maatalouden historia II*, toim. Matti Peltonen (Helsinki: SKS, 2004), 147.

²² Loimaan syyskäräjät 18.11.1886 (s. 916–925), KO b:1, Ilmoitusasioiden pöytäkirjat, Loimaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA; Loimaan talvikäräjät 24.4.1891 (s. 1595–1600), KO b:4, Ilmoitusasiain pöytäkirjat, Loimaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA.

²³ Laakso, *Suur-Loimaan historia II*, 16, 52, 83; Sami Männistö, ”Autiotila – murhenäytelmä vai maattoman mahdollisuus?” teoksessa *Ympäristöhistorian monet kasvot*, toim. Anna Saukkonen (Turku: Suomen historia, Turun yliopisto, 2002), 186–189.

²⁴ Beatrice Moring and Richard Wall, *Widows in European economy and society 1600–1920* (Woodbridge: Boydell Press, 2017), 197–198; Kari Pitkänen, ”Suomen väestön historialliset kehityslinjat,” teoksessa *Suomen väestö*, toim. Seppo Koskinen, Tuija Martelin, Irma-Leena Notkola, Veijo Notkola ja Kari Pitkänen (Helsinki: Gaudeamus, 1994), 55.

²⁵ Matti Peltonen, ”Uudet kaupallistumisen muodot,” teoksessa *Suomen maatalouden historia II*, toim. Matti Peltonen (Helsinki: SKS, 2004), 126–134.

²⁶ Loimaan syyskäräjät 22.11.1901 (s. 1548–1558), KO b:14, Ilmoitusasioiden pöytäkirjat, Loimaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA; Loimaan syyskäräjät 23.10.1879, (f. 566v–570v), Cba5:9, Loimaan kärjäkunnan lainhuudatusasiain pöytäkirjat, Tyrvään tuomiokunnan arkisto, KA Turku.

²⁷ Veikko Laakso, *Suur-Loimaan historia II* (Alastaro, Loimaan kaupunki, Loimaan kunta ja Mellilä: Alastaro, Loimaan kaupunki, Loimaan kunta ja Mellilä, 1994), 66–67.

²⁸ Loimaan talvikäräjät 12.4.1890 (s. 161–164), KO b:4, Ilmoitusasioiden pöytäkirjat, Loimaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA.

²⁹ Jutikkala, *Suomen talonpojan historia*, 333–334; Jutikkala, ”Tilalliset ja tilattomat,” 455; vrt. Viljo Rasila, ”Torpparijärjestelmä”, teoksessa *Suomen maatalouden historia I*, toim. Viljo Rasila, Eino Jutikkala ja Anneli Mäkelä-Alitalo (Helsinki: SKS, 2003), 366–367; Soinin, *Vanha maataloutemme*, 38, 397–398.

³⁰ Jutikkala, *Suomen talonpojan historia*, 333–334.

³¹ Loimaan talvikäräjät 28.3.1804 (f. 604v–607v), Cb:3, Ilmoitusasiain pöytäkirjat, Tyrvään tuomiokunnan arkisto, KA Turku.

19

³² Sofia Holmlund, ”Family strategies or individual choice? Marriage and inheritance in rural Swedish community, 1810–1930, in *Inheritance Practices, Marriage Strategies and Household Formation in European Rural Societies*, Rural History in Europe 7, ed. Anne-Lise Head-König in collaboration with Péter Pozsgai (Turnhout: Brepols, 2012), 241–244, <https://doi.org/10.1484/M.RURHE-EB.4.00100>; Moring, ”Land, Inheritance and the Finnish Stem Family,” 188.

³³ Veikko Laakso, *Suur-Loimaan historia I* (Alastaro, Loimaan kaupunki, Loimaan kunta ja Mellilä: Alastaro, Loimaan kaupunki, Loimaan kunta ja Mellilä, 1986), 138–139; Laakso, *Suur-Loimaan historia II*, 35.

³⁴ K. A. Cajander, *Isomihan ajoilta Uudessakaupungissa* (Uusikaupunki: [tuntematon], 1931), 59, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201703092035>; Jarkko Keskinen, *Oma ja yhteinen etu. Kauppiainien keskinäinen kilpailu ja yhteistyö Porin paikallisyhteisössä 1765–1845* (Turku: Turun yliopisto, 2012), 50–60, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5150-5>.

³⁵ Loimaan syyskäräjät 6.11.1897 (s. 1418–1432), KO b:10, Ilmoitusasioiden pöytäkirjat, Loimaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA; Timo Verho, ”Talolliset perheet, Vännilän Brusila, https://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/talolliset/php/services/view.php?doc=VANNILA_BRUSILA.pdf&format=pdf&page=1&subfolder=talolliset%2Falastarontalollisperheet%2F.

³⁶ Sofia Gustafsson, ”Ruotusotilaiden vaimot ja lesket 1721–1808,” teoksessa *Reunamailla. Tilattomat Länsi-Suomen maaseudulla 1600–1800*, toim. Riikka Miettinen ja Ella Viitaniemi (Helsinki: SKS, 2018), 178–184; Laakso, *Suur-Loimaan historia II*, 76–78, 83; Jari Niemelä, *Tuntematon ruotusotilas. Ruotsinajan lopun ruotuarmeijan miehistön sosiaalinen ja taloudellinen asema Satakunnassa*, Historiallisia tutkimuksia 157 (Helsinki: SHS, 1990), 41–60, 102–137; Merja Uotila, ”Maaseutukäsityöläisten sosiaalinen asema ja keskinäinen hierarkia esimodernissa Suomessa,” teoksessa *Reunamailla. Tilattomat Länsi-Suomen maaseudulla 1600–1800*, toim. Riikka Miettinen ja Ella Viitaniemi (Helsinki: SKS, 2018), 114–116.

³⁷ Huittisten talvikäräjät 10.3.1809 (f. 483–484v), KO a:25, Varsinaisten asioiden pöytäkirjat, Ylä-Satakunnan alisen tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA; Huittisten syyskäräjät 17.10.1846 (s. 535–551), KO b:10, Ilmoitusasiain pöytäkirjat I, Ylä-Satakunnan alisen tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA.

³⁸ Riikka Miettinen, ”Maaseudun itselliset ja ’inhyses’ hallinnollisena kategoriana,” teoksessa *Reunamailla. Tilattomat Länsi-Suomen maaseudulla 1600–1800*, toim. Riikka Miettinen ja Ella Viitaniemi (Helsinki: SKS, 2018), 218–221.

³⁹ Holmlund, ”Arvejord och äktenskap,” 249–250.

⁴⁰ Myös Viikki, *Suur-Huittisten historia II*, 74.

⁴¹ Kirsi Laine, ”Halkomatta paras,” 132–145.

⁴² Maria Ägren, *Jord och gäld. Social skickning och rättslig konflikt i södra Dalarna ca 1650–1850*, (Uppsala: Uppsala universitet, 1992), 86–87.

⁴³ Loimaan talvikäräjät 26.4.1870 (s. 993–1001), KO b:21, Ilmoitusasiain pöytäkirjat I, Ylä-Satakunnan alisen tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA; Loimaan talvikäräjät 23.4.1894 (s. 502–507), KO b:7, Ilmoitusasioiden pöytäkirjat, Loimaan tuomiokunnan renovoidut tuomiokirjat, KA.

⁴⁴ Yrjö Blomstedt, ”Aleneva säätykierto,” *Genos* 45, no. 1 (1974):21–22.

⁴⁵ Jutikkala, *Suomen talonpojan historia*, 332–334; Vihola, ”Päriääkö pienviljelys,” 147.

⁴⁶ Moring, ”Men, Women and Property”, 244.